

Η επίδραση των ΤΠΕ στη διαμόρφωση της επαγγελματικής ταυτότητας των φοιτητών Παιδαγωγικών Τμημάτων δασκάλων και νηπιαγωγών

Γεώργιος Σταμέλος, Μαριλίνα Βέρρα

Εισαγωγή

Οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (ΤΠΕ) κατέχουν πλέον περίοπτη θέση στην καθημερινότητά μας. Από αυτή τη συνθήκη κυριαρχίας των ΤΠΕ έχει επηρεαστεί, ασφαλώς, και ο θεσμός της εκπαίδευσης. Ένας από τους βασικούς σκοπούς της είναι ο ψηφιακός αλφαριθμητισμός των μαθητών. Πώς, όμως, θα αποκτήσουν ψηφιακό αλφαριθμητισμό οι μαθητές, αν δεν εκπαιδευτούν από ψηφιακά καταρτισμένους εκπαιδευτικούς; Απαραίτητη προϋπόθεση για να εξοικειωθούν οι μαθητές με τις ΤΠΕ και να τις αξιοποιούν κατάλληλα είναι οι εκπαιδευτικοί τους να είναι οι ίδιοι εξοικειωμένοι με τις ΤΠΕ και να τις χρησιμοποιούν κατά τρόπο επιστημονικά συγκροτημένο και τεκμηριωμένο για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Χρειάζεται η εμπειρική εξοικείωση και χρήση να μεταπλαστεί σε επιστημονική γνώση και εφαρμογή, γεγονός που θα επιδράσει και στη συγκρότηση μιας νέας επιστημονικής και επαγγελματικής ταυτότητας.

Είναι σημαντικό να διερευνηθεί η γνώση και η χρήση των ΤΠΕ (και ιδιαίτερα ποια ακριβώς γνώση και χρήση), αλλά και η επίδραση της εκπαίδευσης των (μελλοντικών) εκπαιδευτικών (γενικής και ειδικής αγωγής στις ΤΠΕ) στη συστηματική και τεκμηριωμένη χρήση των ΤΠΕ στη διδακτική πράξη (Kamarianos et al., 2020). Θα ήταν χρήσιμο να μελετηθεί η επίδραση αυτή στην επιστημονική χρήση των ΤΠΕ για εκπαιδευτικούς/διδασκικούς σκοπούς, που θα σηματοδοτούσε την (αρχική) διαμόρφωση μια ιδιαίτερης επιστημονικής και επαγγελματικής ταυτότητας.

Για το σκοπό αυτό διεξήχθη έρευνα σε φοιτητές των Παιδαγωγικών Τμημάτων της χώρας (Π.Τ. Δημοτικής Εκπαίδευσης και Π.Τ. Νηπιαγωγών, ως γενική αναφορά ανεξαρτήτως του επίσημου ονόματος κάθε Τμήματος) το 2020.

Η προβληματική της έρευνας

Αρχικά, είναι απαραίτητο να ορίσουμε την επαγγελματική ταυτότητα και στη συνέχεια να εξετάσουμε πώς μπορεί να επιδρούν οι ΤΠΕ στη διαμόρφωσή της.

Πρόκειται για μία πολυεπιστημονική έννοια, γεγονός που δυσκολεύει την ύπαρξη σαφούς και ενιαίου ορισμού της. Σχετίζεται με τον τρόπο με τον οποίο οι επαγγελματίες εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης θεωρούν τους εαυτούς τους ως εκπαιδευτικούς με βάση τις ερμηνείες τους για τη συνεχιζόμενη αλληλεπίδραση με το περιβάλλον τους (Beijaard et al., 2004). Δεν είναι κάτι στατικό και εξελίσσεται συνεχώς. Αρχικά, μέσω της πρώτης επαγγελματικής κοινωνικοποίησης, στη συνέχεια, μέσα από την εμπειρία στον επαγγελματικό χώρο (σχολείο). Το τελευταίο είναι μία πολύ-παραγοντική παράμετρος που εμπεριέχει σίγουρα την προσωπική διάσταση, το άμεσο και έμμεσο επαγγελματικό περιβάλλον, αλλά και τη στιβαρότητα της αρχικής εκπαίδευσης. Σε κάθε περίπτωση, είναι κάτι δυναμικό που σε βάθος χρόνου μπορεί να ενέχει άλλοτε περιόδους στασιμότητας και αναπαραγωγής και άλλοτε περιόδους επαγγελματικής εξέλιξης. Η επαγγελματική ταυτότητα χαρακτηρίζεται από: 1) τον πολύπλοκο χαρακτήρα του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού λαμβάνοντας υπόψη την προσωπική, αλλά και την επαγγελματική του πλευρά, 2) την κατανόησή μας για τον τρόπο εκμάθησης του επαγγέλματος των εκπαιδευτικών αναγνωρίζοντας ότι η μάθηση συγκροτείται τόσο εξωτερικά όσο και εσωτερικά και 3) το γεγονός ότι η επαγγελματική ανάπτυξη ή η μάθηση επηρεάζεται σημαντικά από το ποιος είναι κάποιος ως άτομο (Beijaard, 2009). Η επαγγελματική ταυτότητα του εκπαιδευτικού είναι η αντίληψη που ο ίδιος διαμορφώνει για τη θέση του στον επαγγελματικό του χώρο, αλλά και η εικόνα που δημιουργεί στους άλλους ως επαγγελματίας. Η διαμόρφωση της αντίληψης αυτής θεμελιώνεται στη συνύπαρξη και την αλληλεπίδραση ποικίλων παραγόντων, όπως κοινωνιολογικών, προσωπικών, ψυχολογικών (Φωτοπούλου, 2013).

Συνοπτικά, τα στοιχεία που συνθέτουν την επαγγελματική ταυτότητα ενός εκπαιδευτικού – ή κατά τον Ματσαγγούρα (2005) τον επαγγελματικό του εαυτό - αφορούν στο σύνολο των αντιλήψεων, αξιών, γνώσεων, συναισθημάτων, προτεραιοτήτων, ρόλων, αναγκών, πεποιθήσεων, προσδοκιών, δεξιοτήτων που τον χαρακτηρίζουν σε κάθε φάση της επαγγελματικής του σταδιοδρομίας (Ξενίτης, 2012). Οπότε, για να ενισχύσουμε και την άποψη περί μεταβαλλόμενης έννοιας κάθε φορά που μία νέα γνώση ή εμπειρία εμφανίζεται, προστίθεται στη ζωή ενός εκπαιδευτικού, τα στοιχεία που προσδιορίζουν την επαγγελματική του ταυτότητα μεταβάλλονται, ανασυντίθενται, επαναπροσδιορίζονται, εξελίσσονται.

Η εμφάνιση και η ανάπτυξη της επαγγελματικής ταυτότητας είναι μια μακρά, συνεχιζόμενη και αδιάλειπτη διαδικασία που συμβαίνει σε συγκεκριμένο πλαίσιο (Ivanova & Skara-Mincane, 2016). Στην Ελλάδα η επιμονή στην «επαγγελματική» ταυτότητα σχετίζεται και με την προϊστορία του επαγγέλματος και μια μακρά περίοδο όπου ο «δάσκαλος» δε θεωρείτο επαγγελματί-

ας, αλλά εργαζόμενος σε (εθνική) «αποστολή», στη γνωστή τριανδρία «παπάς, δάσκαλος και αστυνομικός (ή στρατιωτικός)». Η προσπάθεια μετατροπής του εκπαιδευτικού της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε επαγγελματία υπήρξε μια μακρά περίοδος προσπαθειών και αγώνων που ευοδώθηκε μόλις το 1982 (Σταμέλος, 1999). Από κάποιους ερευνητές χαρακτηρίζεται ως μια συνεχιζόμενη διαδικασία ενσωμάτωσης της «προσωπικής» και της «επαγγελματικής» πλευράς του ατόμου να γίνει εκπαιδευτικός, αποδίδοντας σημασία στο στάδιο της αρχικής εκπαίδευσης. Τονίζουν, δηλαδή, το συνδυασμό προσωπικών και επαγγελματικών πτυχών που πρέπει να τίθενται σε δοκιμασία καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών (Beijaard et al., 2004). Συνεπώς, η αρχική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών θα πρέπει να παρέχει ουσιαστική υποστήριξη μέσω καθοδηγούμενου προβληματισμού, έτσι ώστε να διευκολύνεται η ανάπτυξη της ταυτότητάς τους. Ένας εκπαιδευτικός με ισχυρή και θετική επαγγελματική ταυτότητα (υπάρχει αισιοδοξία ότι) θα είναι ένας αποτελεσματικός εκπαιδευτικός που θα αυτο-κατευθύνεται για να αποκτήσει γνώσεις και δεξιότητες που είναι απαραίτητες για τη διδασκαλία καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους. Άλλωστε, η δια βίου μάθηση έχει καταστεί αναγκαιότητα, για να είναι κάποιος ένας αποτελεσματικός δάσκαλος (Ivanova & Skara-Mincane, 2016).

Η σύλληψη του εαυτού τους ως εκπροσώπων του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού οδηγεί σε συνειδητοποίηση και αποσαφήνιση επαγγελματικών στόχων και φιλοδοξιών. Έτσι, η μάθηση στην πραγματικότητα είναι η διαδικασία του σχηματισμού ταυτότητας (Mikelsone et al., 2014). Αν και η ταυτότητα των φοιτητών είναι προσωπική, οι πανεπιστημιακές σπουδές τους ωθούν (ή θα έπρεπε να τους ωθούν) να μετατρέψουν τον εαυτό-φοιτητή σε εαυτό-επαγγελματία εκπαιδευτικό με συγκεκριμένη επιστημονική ταυτότητα.

Με δεδομένο, λοιπόν, ότι κατά την αρχική κατάρτιση ο μελλοντικός εκπαιδευτικός αρχίζει να σχηματοποιεί βασικά στοιχεία της ταυτότητάς του, εξετάσαμε ποια η σχέση των φοιτητών με τις ΤΠΕ στο στάδιο των προπτυχιακών σπουδών (διδασκαλία μαθημάτων σχετικών με ΤΠΕ και βαθμός και τρόπος αξιοποίησης των ΤΠΕ κατά τη διάρκεια μαθημάτων και πρακτικής άσκησης). Εστιάσαμε στο εάν οι ΤΠΕ έχουν επιδράσει στην ταυτότητα του σύγχρονου εκπαιδευτικού, στο εάν έχουν αλλάξει την επαγγελματική του συγκρότηση, στο εάν έχει συνειδητοποιηθεί ότι η χρήση των ΤΠΕ στην τάξη μεταβάλλει την παιδαγωγική σχέση. Ειδικότερα διερευνήσαμε αν αυτή η τριβή με τις ΤΠΕ κατά τη διάρκεια της πρακτικής επί της ουσίας άλλαξε (ή σωστότερα είναι σε διαδικασία αλλαγής) την «επαγγελματική ταυτότητα» των μελλοντικών εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας υπό την έννοια της κατανόησης της μετάβασης από τον δάσκαλο-πηγή γνώσης στον δάσκαλο-διευκολυντή εκμάθησης.

Θεωρίες μάθησης και ΤΠΕ

Έχει σημασία να εξετάσουμε αν οι ΤΠΕ χρησιμοποιούνται κατά τρόπο συντεταγμένο, δηλαδή συνδεδεμένες με τις αντίστοιχες θεωρίες μάθησης για την επίτευξη συγκεκριμένων μαθησιακών αποτελεσμάτων μέσω της χρήσης των κάθε φορά καταλληλότερων εκπαιδευτικών πρακτικών και επίσης βάσει ποιων θεωριών μάθησης εκπαιδεύεται ο μελλοντικός εκπαιδευτικός. Κι αυτό γιατί έρευνες επιβεβαιώνουν την τάση των εκπαιδευτικών να αναπαράγουν στις εκπαιδευτικές πρακτικές τους τον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι διδάχθηκαν (Ζαρκογιάννη, 2016). Αυτή η αέναη αναπαραγωγή μπορεί να ανατραπεί ή έστω να αλλοιωθεί από τη συνειδητή και συστηματική εισαγωγή των ΤΠΕ στις εκπαιδευτικές πρακτικές; Ουσιαστικά, εδώ σημειώνουμε τη δυσκολία μια καινοτομία στον κύκλο εκπαίδευσης να περάσει στις εκπαιδευτικές πρακτικές μέσα στην τάξη, δεδομένης της ισχύος της αναπαραγωγικής λογικής των επαγγελματικών σταθερών και πρακτικών.

Στο πρόγραμμα αρχικής εκπαίδευσης οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί εκπαιδεύονται (και) στις θεωρίες μάθησης και μαθαίνουν τις διαφορετικές λογικές και προτεραιότητές τους. Από την άλλη, οι ΤΠΕ δεν είναι μονοδιάστατες. Συν τω χρόνω, αναπτύχθηκαν διαφορετικά λογισμικά που κρύβουν στη συγκρότησή τους διαφορετικές θεωρίες μάθησης και στοχεύσεις. Συνεπώς, δικαιούται κάποιος να αναρωτηθεί αν οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί μέσα από την αρχική εκπαίδευση (συμπεριλαμβανομένης της πρακτικής) μπορούν να συνδέουν τις διαφορετικές θεωρίες μάθησης με διαφορετικές εκπαιδευτικές/διδακτικές πρακτικές και με διαφορετικά είδη ΤΠΕ.

Στην παρούσα έρευνα εστίασαμε στις ψυχολογικές θεωρίες εκείνες που επιδρούν κατά κύριο λόγο στην ανάπτυξη εκπαιδευτικού λογισμικού και υπολογιστικών περιβαλλόντων μάθησης: συμπεριφοριστικές θεωρίες μάθησης, γνωστικές θεωρίες και κοινωνικοπολιτισμικές προσεγγίσεις (Δημητριάδης, 2015).

Συμπεριφορισμός και ΤΠΕ

Στο συμπεριφορισμό (behaviorism) η γενική φιλοσοφική αντίληψη περί ΤΠΕ επικεντρώνεται σε μια μηχανιστική αντίληψη που θεωρεί το μαθητή «αντικείμενο». Εδώ η τεχνολογία δεν υποστηρίζει, αλλά υποκαθιστά την κοινωνική διάσταση της μάθησης. Η τεχνοκρατική και εργαλειακή αντίληψη των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία και πράξη έχει τον κυρίαρχο ρόλο (Κωστούλα-Μακράκη & Μακράκης, 2006), ενώ οι εκπαιδευτικές πρακτικές διαχωρίζουν την τεχνολογική από την παιδαγωγική διάσταση, δίνοντας βαρύτητα στην πρώτη.

Οι σχεδιαστές συμπεριφοριστικών λογισμικών προχώρησαν στη δημιουργία κλειστών εκπαιδευτικών περιβαλλόντων καθοδήγησης (tutorials) και λογισμικών εξάσκησης και πρακτικής (drill and practice) που στοχεύουν στην πρόσκτηση από το μαθητή μιας συγκεκριμένης γνώσης και την αξιολόγησή της (Κόμης, 2004), βλέποντας τον υπολογιστή ως δάσκαλο και τη διαδικασία μάθησης όχι ως μια πολύπλοκη γνωστική διαδικασία, αλλά ως αποτέλεσμα ενίσχυσης που εισπράττει ο μαθητής κατά τη διδασκαλία.

Η διάταξη της διδασκαλίας και το περιεχόμενο είναι αυστηρά δομημένα επιτρέποντας ιεραρχικά το πέρασμα από τις ευκολότερες προς τις πιο πολύπλοκες έννοιες, χρησιμοποιώντας μια γραμμική διάταξη παρουσίασης της νέας γνώσης. Ο ρόλος του δασκάλου είναι συντονιστικός - διεκπεραιωτικός. Θεωρείται ως μία «αυθεντία», που απλά μεταδίδει όσα ξέρει προτρέποντας τους μαθητές να λύσουν τις ασκήσεις των κλειστών λογισμικών, παρακολουθώντας την πρόοδό τους και ελέγχοντας την ποσότητα της γνώσης και της αποτελεσματικότητάς τους (δασκαλοκεντρική διδασκαλία).

Η ολοκλήρωση μιας διαδικασίας μάθησης και η μετάβαση στο επόμενο γνωστικό επίπεδο προϋποθέτει την αξιολόγηση του μαθητή σε γνώσεις του προηγούμενου γνωστικού επιπέδου μέσω της επιτυχούς ολοκλήρωσης ασκήσεων τύπου «σωστό-λάθος», αντιστοιχίσεις, συμπληρώσεις ή πολλαπλών επιλογών (Grabowski, 2009). Σε κάθε φάση της αξιολόγησης ο μαθητής εισπράττει από τον Η/Υ την αντίστοιχη με το αποτέλεσμα ενίσχυση, θετική ή αρνητική (Σολομωνίδου, 2006). Οποιαδήποτε δημιουργική, διερευνητική δραστηριότητα απουσιάζει από τη διδασκαλία, γιατί δεν μπορεί να ελεγχθεί. Το «μηχάνημα» ενισχύει τη σωστή πορεία του μαθητή, προτρέποντας να συνεχίσει με σκοπό την απόκτηση προκαθορισμένων γνώσεων.

Γνωστικές θεωρίες και ΤΠΕ

Οι γνωστικές θεωρίες και ιδιαίτερα οι θέσεις του Jean Piaget επηρέασαν καταλυτικά το σχεδιασμό εκπαιδευτικών περιβαλλόντων με χρήση ΤΠΕ. Κατά τον Piaget το παιδί οικοδομεί ατομικά και ενεργητικά τις γνώσεις του για τον κόσμο. Οι γνωστικές θεωρίες μάθησης συνετέλεσαν στο σχεδιασμό εκπαιδευτικών περιβαλλόντων που παρέχουν πολλαπλές αναπαραστάσεις των γνωστικών εννοιών και παράλληλα συντελούν στη δημιουργία αυθεντικών καταστάσεων μάθησης, μέσω της επίλυσης προβλημάτων, οικείων προς τα ενδιαφέροντα των μαθητών. Για την επίλυση προβλημάτων με τη βοήθεια του Η/Υ άλλοτε απαιτείται η ανάκληση δηλωτικών κι άλλοτε πιο σύνθετων διαδικαστικών γνώσεων, προκειμένου οι μαθητές να ολοκληρώσουν με επιτυχία μια μαθησιακή διαδικασία, ενώ το ίδιο το πρόβλημα οδηγεί στη μάθηση, καθώς οι νέες γνώσεις

αποκτώνται μέσα από την επίλυσή του (Κόμης, 2004· 2015).

Εδώ οι τεχνολογικές εκπαιδευτικές εφαρμογές που δημιουργούνται είναι λογισμικά ανοικτού τύπου. Βασίζονται στη θεωρία του εποικοδομισμού (constructivism) και στο διδακτικό μοντέλο ότι η γνώση οικοδομείται από τον ίδιο το μαθητή. Ο υπολογιστής είναι εργαλείο για το μαθητή, ο δάσκαλος έχει το ρόλο συμβούλου ή βοηθού (μαθητοκεντρική διδασκαλία). Τα λογισμικά αυτά ευνοούν τη διερεύνηση, την ανακάλυψη, την οικοδόμηση της γνώσης, δίνοντας την ευκαιρία στο μαθητή να εντοπίσει και να αξιοποιήσει το σφάλμα και να τροποποιήσει τη συμπεριφορά του (βασικό σημείο της θεωρίας του Piaget). Ο μαθητής χρησιμοποιεί το περιβάλλον ως εργαλείο, διερευνώντας τα «αντικείμενα» που περιέχει, ανακαλύπτει πληροφορίες και γεγονότα, κατανοεί έννοιες και τις συσχετίζει μεταξύ τους. Με άλλα λόγια οικοδομεί γνώσεις μέσω πειραματισμού και επίλυσης προβλημάτων (Κόμης, 2004).

Κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες και ΤΠΕ

Οι κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες (sociocultural theories) επηρέασαν και αυτές με τη σειρά τους σημαντικά το χώρο των ΤΠΕ. Υποστηρίζουν θεωρητικά συνεργατικά διαδικτυακά περιβάλλοντα μάθησης, όπως ψηφιακές κοινότητες μάθησης, wikis, ιστολόγια (blogs) κλπ. (ΥΠΔΒΜΘ, 2011). Η χρήση οποιουδήποτε εκπαιδευτικού λογισμικού μπορεί να δώσει στη μαθησιακή διαδικασία κοινωνικοπολιτισμικό προσανατολισμό, όταν γίνεται στο πλαίσιο εφαρμογής ενός ομαδοσυνεργατικού σεναρίου αυθεντικής μάθησης με τις ΤΠΕ, όπου οι μαθητές ερευνούν, αναζητούν, συζητούν, εξάγουν από κοινού τα αποτελέσματά της προσπάθειάς τους.

Οι αρχές των κοινωνικο-εποικοδομητικών προσεγγίσεων οδήγησαν στην ανάπτυξη υπολογιστικών συστημάτων μάθησης μέσω ανακάλυψης, διερεύνησης και οικοδόμησης της γνώσης. Προάγεται μία περισσότερο ανοικτή διδακτική - μαθησιακή διαδικασία κατά τη χρήση των ΤΠΕ. Αυτό συνεπάγεται μία άλλη αντίληψη για τη διδασκαλία, που δίνει έμφαση όχι στη μετάδοση, αλλά στην καθοδήγηση μιας κοινωνικά βασισμένης εξερεύνησης σε ένα πλούσιο σε νοήματα περιβάλλον. Ο υπολογιστής γίνεται εργαλείο έκφρασης και διερεύνησης στα χέρια και στον έλεγχο των μαθητών. Έτσι, αν επιθυμούμε οι ΤΠΕ να υποστηρίζουν τη μάθηση αποτελεσματικά, τότε δε θα πρέπει να χρησιμοποιούνται μόνο ως πηγές πληροφόρησης, αλλά μάλλον ως εργαλεία και διευκολυντές της σκέψης και της οικοδόμησης της γνώσης των μαθητών (ΥΠΔΒΜΘ, 2010).

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι καθοδηγητικός, διαμεσολαβητικός, διευκολυντικός. Αξιοποιεί τις δυνατότητες των ΤΠΕ για σχεδιασμό, οργάνωση,

επεξεργασία, ανάλυση δεδομένων του θέματος που εξετάζει μαζί με τους μαθητές, στο πλαίσιο μιας ενεργητικής και ομαδοσυνεργατικής διδακτικής διαδικασίας. Η επικοινωνία εκπαιδευτικού - μαθητών δεν εξυπηρετεί τη «μεταφορά» γνώσεων μέσω της τεχνολογίας από τον εκπαιδευτικό στο μαθητή, αλλά επιτρέπει τη γνωστική επεξεργασία μέσω των δυνατοτήτων που η ίδια η τεχνολογία παρέχει στην ανάλυση και κατασκευή νέων εννοιών (ΥΠΔΒΜΘ, 2010).

Σε κάθε περίπτωση αξίζει να σημειώσουμε ότι δεν υπάρχουν διαχωριστικές γραμμές ανάμεσα στις θεωρίες μάθησης, ούτε στεγανά ανάμεσα στις διδακτικές προσεγγίσεις. Κάθε εκπαιδευτικός υιοθετεί κάποιες φιλοσοφικές παραδοχές, χωρίς όμως αυτή του η επιλογή να τον αποκλείει από το να αξιοποιεί και άλλες. Πάντως, θεωρείται ότι λογισμικά που βασίζονται στο συμπεριφορισμό εμπλέκουν τους μαθητές σε χαμηλού επιπέδου γνωστικές διαδικασίες (Grabowski, 2009), ενώ αντίθετα εκπαιδευτικά λογισμικά ενταγμένα σε εποικοδομιστικά και κοινωνικοπολιτισμικά περιβάλλοντα αυθεντικής μάθησης προάγουν υψηλού επιπέδου γνωστικές διαδικασίες διερεύνησης, ανακάλυψης και κριτικής προσέγγισης της νέας γνώσης, μεγιστοποιώντας το μαθητικό γνωστικό κέρδος και καθιστώντας τη διδασκαλία με τις ΤΠΕ αποτελεσματική (ITYE/Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στις ΤΠΕ, 2013).

Διεξαγωγή της έρευνας

Οι κύριες ερευνητικές υποθέσεις της έρευνας ήταν:

Α. Ποιες θεωρίες μάθησης σε συνάρτηση με τις ΤΠΕ υιοθετούν οι μελλοντικοί δάσκαλοι και νηπιαγωγοί με βάση το Πρόγραμμα Σπουδών που παρακολούθησαν;

Β. Πώς οι σπουδές και οι ΤΠΕ επηρεάζουν τη διαμόρφωση της επαγγελματικής ταυτότητας και την επαγγελματική ανάπτυξη των μελλοντικών δασκάλων και νηπιαγωγών;

Τα δεδομένα μας προέκυψαν από διακόσια πλήρως και ορθώς συμπληρωμένα ερωτηματολόγια, τα οποία περιείχαν ερωτήσεις που αναφέρονταν συγκεκριμένα στο κατά πόσο οι ερωτώμενοι χρησιμοποιούν τεχνολογικά μέσα και στον τρόπο πιθανής χρήσης μελλοντικά στην τάξη. Παράλληλα, έγινε προσπάθεια να διερευνηθεί πώς ακριβώς γίνεται η χρήση της τεχνολογίας (για ποια συγκεκριμένη εργασία κατά τη διάρκεια σπουδών και πρακτικής άσκησης). Ο τρόπος χρήσης των ΤΠΕ συνδέεται με τις θεωρίες μάθησης και διερευνήθηκε αν οι φοιτητές ακολουθούν κάποια από τις κύριες θεωρίες μάθησης κι αν διαμορφώνουν αντίστοιχα επαγγελματική ταυτότητα και εκπαιδευτικές πρακτικές. Το ζητούμενο ήταν η διερεύνηση της συνειδητής επιλογής θεωρίας μάθησης, εκπαιδευτικής πρακτικής και είδους ΤΠΕ, στοιχείο που θα προσέ-

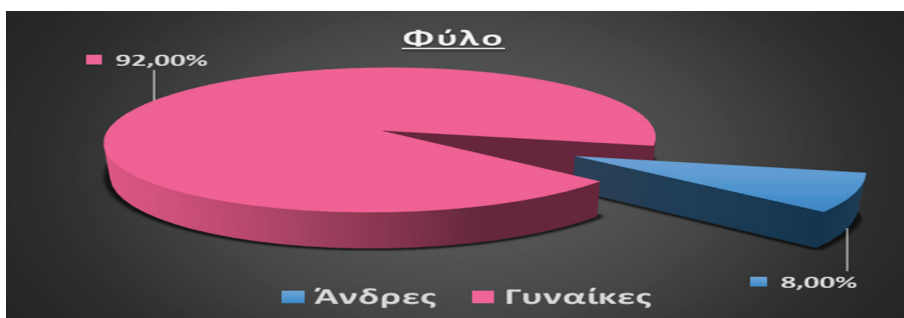
διδε μια ισχυρά διαμορφούμενη επιστημονική ταυτότητα, που κατ' επέκταση θα λειτουργούσε ως διαμορφωτής μιας αρχικής επαγγελματικής ταυτότητας.

Η συλλογή των δεδομένων έλαβε χώρα από το Μάρτιο έως τον Ιούλιο του 2020. Προϋπόθεση ήταν οι ερωτώμενοι να είναι ενεργοί φοιτητές των Παιδαγωγικών Τμημάτων (γενικής αγωγής) των ελληνικών πανεπιστημίων και να έχουν κάνει έστω και ένα μικρό μέρος της πρακτικής άσκησης. Πληθυσμός-στόχος της διαδικασίας, δηλαδή, ήταν οι μελλοντικοί δάσκαλοι και νηπιαγωγοί, που έχουν βρεθεί σε σχολική τάξη για οποιαδήποτε χρονική διάρκεια στο πλαίσιο της πρακτικής τους, ώστε να είμαστε σε θέση να διερευνήσουμε αν είχαν χρησιμοποιήσει τις ΤΠΕ στην πράξη. Απευθυνθήκαμε σε φοιτητές όλων των Π.Τ. (18 συνολικά) της χώρας, ώστε να εξασφαλιστεί η μέγιστη δυνατή διάχυση του τελικού δείγματος της έρευνας. Συνεπώς, το δείγμα είναι τυχαίο μεν, ευκολίας δε. Αυτό ας σημειωθεί ως περιορισμός της έρευνάς μας. Από τους 200 συμμετέχοντες 100 ήταν φοιτητές/τριες ΠΤΔΕ και 100 ΠΤΝ, όπως φαίνεται στον πίνακα 1. Στο σχήμα 1 και στους πίνακες 2 και 3 παρατίθενται στοιχεία για το φύλο, το έτος σπουδών και τη διάρκεια πρακτικής άσκησης των συμμετεχόντων/ουσών. Συγκεκριμένα, αναφέρουμε ότι από τις 200 απαντήσεις οι 184 αφορούσαν σε γυναίκες (ποσοστό 92%) και μόλις 16 σε άνδρες (ποσοστό 8%), όπως απεικονίζεται στο σχήμα 1.

Πίνακας 1. Παιδαγωγικά Τμήματα στα οποία φοιτούν οι συμμετέχοντες στην έρευνα

Παιδαγωγικό Τμήμα νηπιαγωγών	Αριθμός ερωτηματολογίων	Παιδαγωγικό Τμήμα δασκάλων	Αριθμός ερωτηματολογίων
ΤΕΑΠΗ ΕΚΠΑ	11	ΠΤΔΕ ΕΚΠΑ	9
ΤΕΠΑΕ του ΑΠΘ	20	ΠΤΔΕ του ΑΠΘ	13
ΤΕΕΑΠΗ Πατρών	28	ΠΤΔΕ Πατρών	38
ΠΤΠΕ Παν. Θεσσαλίας	22	ΠΤΔΕ Παν. Θεσσαλίας	0
ΤΕΕΠΗ ΔΠΘ	6	ΠΤΔΕ ΔΠΘ	1
ΤΕΠΑΕΣ Παν. Αιγαίου	7	ΠΤΔΕ Παν. Αιγαίου	14
ΠΤΝ Ιωαννίνων	1	ΠΤΔΕ Ιωαννίνων	18
ΠΤΠΕ Κρήτης	5	ΠΤΔΕ Κρήτης	2

ΠΤΝ Δυτ. Μακεδονίας	0	ΠΤΔΕ Δυτ. Μακεδονίας	5
Σύνολο	100		100

Σχήμα 1: Φύλο των 200 συμμετεχόντων στην έρευνα

Πίνακας 2. Έτος σπουδών

Απάντηση		Συχνότητα		Ποσοστό (%)	
1 ^ο έτος		10		5,0%	
2 ^ο έτος		11		5,5%	
3 ^ο έτος		59		29,5%	
4 ^ο έτος		80		40,0%	
Επί πτυχίω		40		20,0%	
ΣΥΝΟΛΟ		200		100,0%	
Mean (Μέσος όρος)	3,65	Median (Διάμεσος)	4,00	Mode (Επικρατούσα τιμή)	4

Πίνακας 3. Διάρκεια πρακτικής άσκησης

Απάντηση	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Έως και 1 μήνα	71	35,5%
Πάνω από 1 μήνα έως και 1 εξάμηνο	73	36,5%
Περισσότερο από 1 εξάμηνο	56	28,0%
ΣΥΝΟΛΟ	200	100,0%

Στο δοθέν ερωτηματολόγιο οι φοιτητές κλήθηκαν να απαντήσουν για τον τρόπο που μπορούν να αξιοποιηθούν οι ΤΠΕ στην τάξη και πώς εκείνοι σκοπεύουν να τις ενσωματώσουν στη (μελλοντική) διδασκαλία τους. Με βάση τον τρόπο αξιοποίησης των ΤΠΕ - που φανερώνει εμμέσως και το ρόλο που δίνει ο εκπαιδευτικός στον εαυτό του μέσα στην τάξη και κατά συνέπεια τη θεωρία μάθησης που προσβέβει - έγινε σύνδεση με τις υπό εξέταση θεωρίες μάθησης. Αντιστοιχίσαμε κάθε ερώτηση ξεχωριστά με κάποια συγκεκριμένη θεωρία μάθησης σύμφωνα με τον τρόπο χρήσης των ΤΠΕ (π.χ. ομαδοσυνεργατικά, για εξάσκηση, για εξατομίκευση της μάθησης, για αναζήτηση πληροφοριών, για οικοδόμηση νέων γνώσεων).

Τα ποσοστά σχεδόν στο σύνολο των περιπτώσεων ήταν θετικά, γεγονός που δείχνει ότι οι φοιτητές υιοθετούν σχεδόν όλες τις προτάσεις σε σημαντικό βαθμό. Σημειωτέον ότι και σε όσες ερωτήσεις δεν υπήρχε πλειονότητα θετικών απαντήσεων, η απόσταση από τις αρνητικές γνώμες δεν ήταν μεγάλη. Δεν καταγράφηκε, δηλαδή, απόρριψη κάποιας πρότασης για τον τρόπο χρήσης των ΤΠΕ. Οι επιλογές απαντήσεων «Ποτέ» και «Σπάνια», «Δεν είμαι σίγουρος/η καθόλου» και «Κάπως σίγουρος/η», «Διαφωνώ απόλυτα» και «Διαφωνώ», «Καθόλου» και «Λίγο» αθροίζονται ως αρνητική επιλογή, ενώ οι επιλογές «Συχνά» και «Πάντα», «Σίγουρος/η» και «Πολύ σίγουρος/η», «Συμφωνώ» και «Συμφωνώ απόλυτα», «Σε κάποιο βαθμό» και «Πολύ» αθροίζονται ως θετική επιλογή.

Παρακάτω παρατίθεται η αντιστοίχιση των ερωτήσεων (Πίνακας 4) και η συνοπτική παρουσίαση της στατιστικής ανάλυσης των δεδομένων (Σχήματα 2, 3, 4).

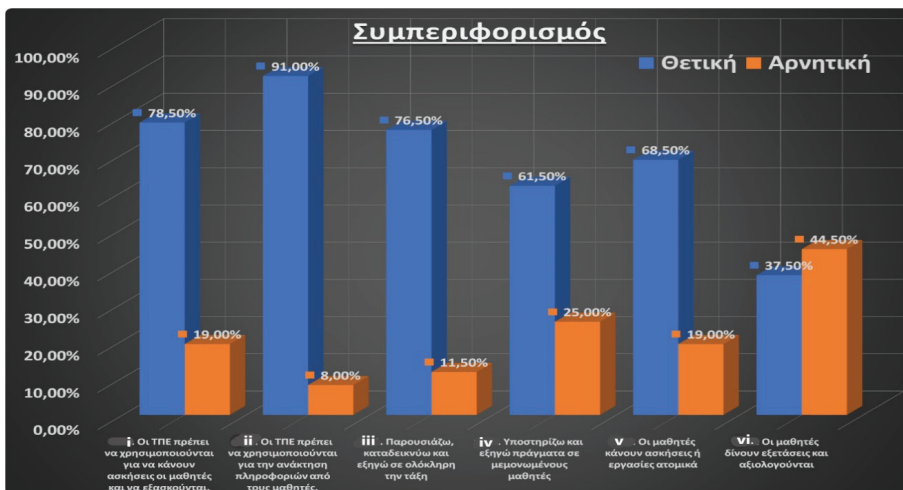
Πίνακας 4. Αντιστοίχιση ερωτήσεων ερωτηματολογίου με θεωρίες μάθησης

Θεωρία Μάθησης	Ερώτηση
Συμπεριφορισμός	i. Οι ΤΠΕ πρέπει να χρησιμοποιούνται για να κάνουν ασκήσεις οι μαθητές και να εξασκούνται.
	ii. Οι ΤΠΕ πρέπει να χρησιμοποιούνται για ανάκτηση πληροφοριών από τους μαθητές.
	iii. Παρουσιάζω, καταδεικνύω και εξηγώ σε ολόκληρη την τάξη.
	iv. Υποστηρίζω και εξηγώ πράγματα σε μαθητές μεμονωμένα.
	v. Οι μαθητές κάνουν ασκήσεις ή εργασίες ατομικά.
	vi. Οι μαθητές δίνουν εξετάσεις και αξιολογούνται.
Γνωστικές θεωρίες	i. Θεωρείτε πιθανή μελλοντική ενσωμάτωση της τεχνολογίας εκ μέρους σας για την υποστήριξη ποικίλων μορφών μάθησης των μαθητών και για την εξατομίκευση της μάθησης;
	ii. Θεωρείτε σημαντική την ενσωμάτωση της τεχνολογίας για την υποστήριξη ποικίλων μορφών μάθησης των μαθητών και για την εξατομίκευση της μάθησης;
	iii. Οι ΤΠΕ πρέπει να χρησιμοποιούνται για να εργάζονται και να μαθαίνουν οι μαθητές με αυτόνομο τρόπο.
	iv. Οι ΤΠΕ πρέπει να χρησιμοποιούνται για να μαθαίνουν οι μαθητές να τις χρησιμοποιούν για την επίλυση προβλημάτων.
	v. Οι μαθητές επεξεργάζονται και αναλύουν δεδομένα.
	vi. Οι μαθητές κάνουν δραστηριότητες που βασίζονται στην έρευνα.

Κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες	i. Θεωρείτε πιθανή μελλοντική ενσωμάτωση της τεχνολογίας εκ μέρους σας για την υποστήριξη της δημιουργικότητας;
	ii. Χρήση και ενσωμάτωση της τεχνολογίας για την υποστήριξη της δημιουργικότητας κατά την πρακτική άσκηση.
	iii. Οι ΤΠΕ πρέπει να χρησιμοποιούνται για να εργάζονται και να μαθαίνουν οι μαθητές συλλογικά.
	iv. Η χρήση των ΤΠΕ σε διδασκαλία και εκμάθηση επηρεάζει θετικά τις ικανότητες των μαθητών σε εγκάρσιες δεξιότητες (μαθαίνουν να μαθαίνουν, κοινωνικές ικανότητες κλπ.).
	v. Η χρήση των ΤΠΕ σε διδασκαλία και εκμάθηση είναι απαραίτητη για την προετοιμασία των μαθητών για τον 21ο αιώνα.
	vi. Οι μαθητές εργάζονται σε ομάδες.
	vii. Οι μαθητές εργάζονται σε έργα.
	viii. Οι μαθητές κάνουν παρουσιάσεις σε ολόκληρη την τάξη.
	ix. Οι μαθητές συμμετέχουν στην αξιολόγηση των εργασιών τους.
	x. Οι μαθητές συζητούν ιδέες με άλλους μαθητές και τον εκπαιδευτικό.

Συμπεριφορισμός

Οι απαντήσεις σε ερωτήσεις που αναφέρονται σε εφαρμογή πρακτικών συμπεριφορισμού στην πλειονότητά τους είναι θετικές. Ειδικότερα θεωρούν ότι: i) οι ΤΠΕ πρέπει να χρησιμοποιούνται για να κάνουν ασκήσεις οι μαθητές και να εξασκούνται: 78,50%, ii) οι ΤΠΕ πρέπει να χρησιμοποιούνται για την ανάκτηση πληροφοριών από τους μαθητές: 91,00% (υψηλότερο ποσοστό). Δηλώνουν ότι: iii) παρουσιάζουν, καταδεικνύουν και εξηγούν σε ολόκληρη την τάξη: 76,50%, iv) υποστηρίζουν και εξηγούν πράγματα σε μαθητές μεμονωμένα: 61,50%, v) εφαρμόζουν οι μαθητές να κάνουν ασκήσεις ή εργασίες ατομικά: 68,50% και vi) εφαρμόζουν ως μέθοδο και πρακτική διδασκαλίας οι μαθητές να δίνουν εξετάσεις και να αξιολογούνται σε ποσοστό 37,50%, που όμως υπολείπεται του αντίστοιχου αρνητικού (44,50%).

Σχήμα 2: Γραφική παράσταση απαντήσεων σε ερωτήσεις που υποδηλώνουν εφαρμογή συμπεριφοριστικών θεωριών

Σε έναν επιπρόσθετο βαθμό επεξεργασίας ενώσαμε τις μεταβλητές (μέσω της εντολής compute του προγράμματος SPSS) ως άθροισμα ισοβαρών προσθετέων. Στη συνέχεια το άθροισμά τους το διαιρέσαμε με το συνολικό αριθμό τους (6) σε μία νέα μεταβλητή που εκφράζει το συμπεριφορισμό. Τα στοιχεία από την επεξεργασία αυτή έχουν ως εξής:

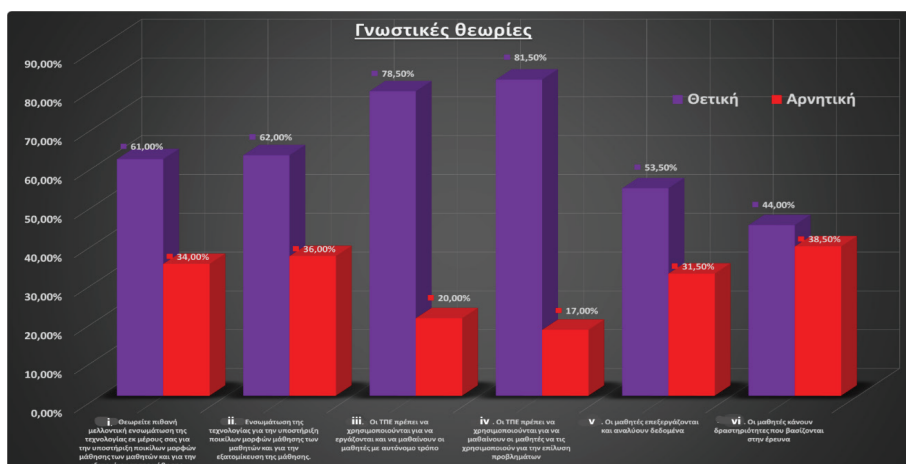
Οι θετικές απαντήσεις (άθροισμα του εύρους όλων των θετικών απαντήσεων) φτάνουν το 82,50%, ενώ οι αρνητικές απαντήσεις μόλις το 8,50%. Λαμβάνοντας υπόψη την νοητή κλίμακα (-1 αρνητική απάντηση και +1 θετική απάντηση) έχουμε ως μέτρα κεντρικής τάσης: Mean (Μέσος όρος): 0,4775 και Median (Διάμεσος): 0,5000.

Επομένως, με βάση τις απαντήσεις που είναι συμβατές με το συμπεριφορισμό και απολύτως διακριτές από τις υπόλοιπες, διαπιστώνουμε ότι προκύπτει ως εύρημα, κατά δήλωσή των συμμετεχόντων, η υιοθέτηση του συμπεριφορισμού σε πολύ υψηλά ποσοστά.

Γνωστικές θεωρίες μάθησης

Από τις απαντήσεις στις ερωτήσεις που αναφέρονται σε εφαρμογή γνωστικών θεωριών διαπιστώνουμε ότι στην πλειονότητά τους είναι ισχυρά θετικές. Ειδικότερα θεωρούν: i) πιθανή τη μελλοντική ενσωμάτωση της τεχνολογί-

ας εκ μέρους τους για υποστήριξη ποικίλων μορφών μάθησης των μαθητών και για εξατομίκευση της μάθησης: 61,00%, ii) σημαντική την ενσωμάτωση της τεχνολογίας για υποστήριξη ποικίλων μορφών μάθησης των μαθητών και για εξατομίκευση της μάθησης: 62,00%, iii) ότι οι ΤΠΕ πρέπει να χρησιμοποιούνται για να εργάζονται και να μαθαίνουν οι μαθητές με αυτόνομο τρόπο: 78,50%, iv) ότι οι ΤΠΕ πρέπει να χρησιμοποιούνται για να μαθαίνουν οι μαθητές να τις χρησιμοποιούν για επίλυση προβλημάτων μάθησης: 81,50%. Δηλώνουν ότι: v) εφαρμόζουν οι μαθητές να επεξεργάζονται και να αναλύουν δεδομένα: 53,50% [εδώ υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στις απαντήσεις ανάλογα με το έτος σπουδών των ερωτώμενων, όπως προκύπτει από τον έλεγχο $\chi^2(4)=11,394$; $n=200$; $p<,05$ (Chi-square test), vi) εφαρμόζουν οι μαθητές να κάνουν δραστηριότητες που βασίζονται στην έρευνα: 44,00%, [εδώ υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στις απαντήσεις ανάλογα με την ηλικία των ερωτώμενων, όπως προκύπτει από τον έλεγχο $\chi^2(4)=10,038$; $n=200$; $p<,05$ (Chi-square test), καθώς και στις απαντήσεις ανάλογα με το έτος σπουδών των ερωτώμενων, όπως προκύπτει από τον έλεγχο $\chi^2(4)=14,747$; $n=200$; $p<,05$ (Chi-square test)].

Σχήμα 3: Γραφική παράσταση απαντήσεων σε ερωτήσεις που υποδηλώνουν εφαρμογή γνωστικών θεωριών

Σε έναν επιπρόσθετο βαθμό επεξεργασίας ενώσαμε τις μεταβλητές (μέσω της εντολής compute του SPSS) ως άθροισμα ισοβαρών προσθετέων. Έπειτα, το άθροισμά τους το διαιρέσαμε με το συνολικό αριθμό τους (6) σε μία νέα

μεταβλητή που εκφράζει τις γνωστικές θεωρίες μάθησης. Τα στοιχεία από την επεξεργασία αυτή έχουν ως εξής:

- Θετικές απαντήσεις (άθροισμα τους εύρους όλων των θετικών απαντήσεων) φτάνουν σε ποσοστό 67,00%, ενώ οι αρνητικές απαντήσεις μόλις σε 13,50%. Λαμβάνοντας υπόψη τη νοητή κλίμακα (-1 Αρνητική απάντηση και +1 Θετική απάντηση) έχουμε ως μέτρα κεντρικής τάσης: Mean (Μέσος όρος): 0,3392 και Median (Διάμεσος): 0,3333.

Επομένως με βάση τις απαντήσεις που είναι συμβατές με τις γνωστικές θεωρίες μάθησης και απολύτως διακριτές από τις υπόλοιπες διαπιστώνουμε ότι προκύπτει ως εύρημα, κατά δήλωσή τους, σε υψηλά ποσοστά η υιοθέτηση γνωστικών θεωριών μάθησης.

Κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες μάθησης

Ολοκληρώνοντας με τις απαντήσεις στις ερωτήσεις που αναφέρονται σε εφαρμογή πρακτικών και υιοθέτηση κοινωνικοπολιτισμικών θεωριών, παρατηρούμε ότι στην πλειονότητά τους είναι θετικές. Ειδικότερα: i) Κατά τη διάρκεια των μαθημάτων που έχουν παρακολουθήσει χρησιμοποίησαν την τεχνολογία και θεωρούν πιθανή τη μελλοντική ενσωμάτωσή της εκ μέρους τους για την υποστήριξη της δημιουργικότητας: 62,00%. ii) Κατά τη διάρκεια της πρακτικής άσκησης χρησιμοποίησαν την τεχνολογία και θεωρούν πιθανή τη μελλοντική ενσωμάτωσή της εκ μέρους τους για την υποστήριξη της δημιουργικότητας: 50,00%. Συμφωνούν ότι: iii) οι ΤΠΕ πρέπει να χρησιμοποιούνται για να εργάζονται και να μαθαίνουν οι μαθητές συλλογικά: 87,50%, iv) η χρήση των ΤΠΕ σε διδασκαλία και εκμάθηση επηρεάζει θετικά τις ικανότητες των μαθητών σε εγκάρσιες δεξιότητες (μαθαίνουν να μαθαίνουν, κοινωνικές ικανότητες κ.λπ.): 72,50%, v) η χρήση των ΤΠΕ σε διδασκαλία και εκμάθηση είναι απαραίτητη για την προετοιμασία των μαθητών για τον 21ο αιώνα: 92,00%. Εφαρμόζουν όσον αφορά στις μεθόδους και πρακτικές διδασκαλίας: vi) οι μαθητές να εργάζονται σε ομάδες: 73,00% και vii) σε έργα: 63,00%, viii) οι μαθητές να κάνουν παρουσιάσεις σε ολόκληρη την τάξη: 60,50%, ix) οι μαθητές να συμμετέχουν στην αξιολόγηση των εργασιών τους: 54,50% και x) οι μαθητές να συζητούν ιδέες με συμμαθητές και με τον εκπαιδευτικό: 70,00%.

Σχήμα 4: Γραφική παράσταση απαντήσεων σε ερωτήσεις που δηλώνουν εφαρμογή κοινωνικοπολιτισμικών θεωριών μάθησης

Σε έναν επιπρόσθετο βαθμό επεξεργασίας ενώσαμε τις μεταβλητές (μέσω της εντολής compute του SPSS) ως άθροισμα ισοβαρών προσθετέων. Κατόπιν, το άθροισμά τους το διαιρέσαμε με τον συνολικό αριθμό τους (10) σε μία νέα μεταβλητή που εκφράζει τις κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες μάθησης. Τα στοιχεία από την επεξεργασία αυτή έχουν ως εξής:

Οι θετικές απαντήσεις (άθροισμα τους εύρους όλων των θετικών απαντήσεων) φτάνουν το 82,50%, ενώ οι αρνητικές μόλις το 9,00%. Λαμβάνοντας υπόψη τη νοητή κλίμακα (-1 αρνητική απάντηση και +1 θετική απάντηση) έχουμε ως μέτρα κεντρικής τάσης: Mean (Μέσος όρος): 0,4655 και Median (Διάμεσος): 0,4000.

Επομένως, με βάση τις απαντήσεις που είναι συμβατές με τις κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες μάθησης και απολύτως διακριτές από τις υπόλοιπες, διαπιστώνουμε ότι προκύπτει ως εύρημα, κατά δήλωσή τους, σε πολύ υψηλά ποσοστά η υιοθέτηση κοινωνικοπολιτισμικών θεωριών μάθησης.

Επίδραση σπουδών και ΤΠΕ στην επαγγελματική ταυτότητα των μελλοντικών εκπαιδευτικών

Μετά την παραπάνω στατιστική ανάλυση και τη διαπίστωση ότι οι ερωτώμενοι φοιτητές, κατά δήλωσή τους, χρησιμοποιούν ή θα χρησιμοποιούσαν και

τις τρεις θεωρίες μάθησης, μπορούμε να σημειώσουμε αρχικά ότι δε φαίνεται να υφίσταται μια παγιωμένη και συνειδητή επιλογή κάποιας θεωρίας μάθησης, σχετικών διδακτικών/εκπαιδευτικών επιλογών και αντίστοιχων λογισμικών. Συνεπώς, σε αρχικό τουλάχιστον επίπεδο, δεν είναι σίγουρο ότι οι φοιτητές μπορούν να συνδέσουν συγκροτημένα θεωρίες μάθησης - εκπαιδευτικές/διδασκτικές πρακτικές - εξειδικευμένα λογισμικά. Ωστόσο, μια πιο εξειδικευμένη έρευνα θα μπορούσε μελλοντικά να διερευνήσει αν υπάρχει διαφοροποιημένη προσέγγιση ανάλογα με την τάξη (περισσότερο συμπεριφορισμός στις πρώτες τάξεις, περισσότερες κοινωνικοπολιτισμικές θεωρήσεις στις μεγαλύτερες τάξεις). Για να το πούμε διαφορετικά: η συντριπτική πλειονότητα των φοιτητών ελέγχει στοιχεία των ΤΠΕ για προσωπική χρήση. Η γνώση αυτή φαίνεται να χρησιμοποιείται, εν μέρει, στο πλαίσιο των υποχρεώσεων των φοιτητών στο πρόγραμμα σπουδών τους (μαθήματα και πρακτική). Όσο μεγαλύτερη η εμπειρία, τόσο μεγαλύτερη και η χρήση ΤΠΕ στην τάξη. Το αν αυτή η χρήση παγιωθεί κατά την ανάληψη καθηκόντων στο σχολείο μένει να αποδειχθεί. Πάντως, σε αυτή τη φάση της έρευνας, μοιάζει να μην υφίσταται μια στιβαρή σύνδεση θεωρίας (θεωρίες μάθησης) και πρακτικής (διδασκτικές πρακτικές και λογισμικά χρήσης). Αν αυτό ισχύει, δεν μπορεί να επηρεάζει και τη συγκρότηση της επαγγελματικής ταυτότητας των μελλοντικών εκπαιδευτικών.

Συμπεράσματα - Συζήτηση

Βάσει των ευρημάτων μας, ακόμα κι αν οι ΤΠΕ είναι μέρος της ζωής, αλλά και του προγράμματος σπουδών των περισσότερων μελλοντικών εκπαιδευτικών, δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι αυτές έχουν οργανικά δεθεί και επηρεάσει καθοριστικά την επιστημονική ταυτότητά τους. Εκείνο που είναι μάλλον αναμενόμενο είναι ότι οι περισσότεροι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί θα χρησιμοποιήσουν, περισσότερο ή λιγότερο, τις ΤΠΕ στην τάξη, χωρίς όμως αυτό να είναι συστηματικό και επιστημονικά ενσυνείδητο και συνεκτικό. Συνεπώς, τουλάχιστον προσωρινά, δε φαίνεται οι ΤΠΕ να επιδρούν καταλυτικά στη συγκρότηση ή τη μεταβολή της επαγγελματικής ταυτότητας.

Τα ερευνητικά μας δεδομένα δείχνουν, προς το παρόν, ότι οι φοιτητές δεν επιλέγουν κάποια θεωρία μάθησης (που στη συνέχειά θα οδηγούσε σε επιλογή εκπαιδευτικών πρακτικών και κατ' επέκταση στην αναζήτηση αντίστοιχων λογισμικών ΤΠΕ). Διαφαίνεται μια ρευστότητα, όπου όλα είναι αποδεκτά και χρήσιμα. Αν και χρειάζεται περισσότερη έρευνα, μοιάζει ότι από την αρχική εκπαίδευση οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί, αν και μαθαίνουν περί θεωριών μάθησης και διδακτικών πρακτικών, δεν είναι σίγουρο ότι μαθαίνουν να επιλέγουν συνειδητά και τεκμηριωμένα ανάλογα με τις μαθησιακές ανάγκες των

μαθητών τους (εδώ θα μπορούσε κανείς να αναρωτηθεί για τον τρόπο συγκρότησης και χρήσης των σχεδίων μαθήματος στην πρακτική άσκηση των φοιτητών...). Αυτό, όμως, δε διευκολύνει τη συγκρότηση μιας καλά δομημένης επιστημονικής και κατ' επέκταση επαγγελματικής ταυτότητας. Αν αυτό ισχύει, τότε ίσως η σύγκρουση με τη σχολική πραγματικότητα (πρώτη επαγγελματική κοινωνικοποίηση) να οδηγεί στην αποσταθεροποίηση της ρευστής επιστημονικής ταυτότητας των αρχικών σπουδών και τη διατήρηση, ως αναπαραγωγή, της καθεστηκυίας σχολικής πραγματικότητας (επαγγελματικός ισομορφισμός).

Σαφώς, το επάγγελμα του εκπαιδευτικού πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αλλάζει. Με μεγάλη προσπάθεια και πολυετείς αγώνες κατοχυρώθηκε τελικά ως ένα επιστημονικό επάγγελμα πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Είναι στη διακριτική ευθύνη των ίδιων των πρωταγωνιστών να ανταποκριθούν στις εξελίξεις διατηρώντας τα κεκτημένα και επεκτείνοντάς τα.

Η αλλαγή που συντελείται είναι ριζική υπό την επίδραση της τεχνολογίας. Ως απόρροια αλλάζει και η παιδαγωγική σχέση, προϋπόθεση της μαθησιακής διαδικασίας. Ο εκπαιδευτικός-πομπός γνώσεων είναι ξεπερασμένος. Ο εκπαιδευτικός-συνοδοιπόρος και διευκολυντής της μάθησης δεν είναι ακόμα εδώ.

Δεν είναι τυχαίο ότι αλλάζει συνολικά η φιλοσοφική θεώρηση της εκπαίδευσης μετατρέπόμενη σε μαθητοκεντρική. Ουσιαστικά, αυτή η μεταβολή κρύβεται πίσω από την ερευνητική μας προσπάθεια. Τα αποτελέσματα αυτής δείχνουν μια ρευστή μεταβατική κατάσταση. Οι ΤΠΕ είναι εδώ κατά τρόπο εμφαντικό. Ωστόσο, πολλά μένουν να γίνουν ως προς την εκπαίδευση των μελλοντικών εκπαιδευτικών, ούτως ώστε να μουν συνειδητά και συγκροτημένα στην υπηρεσία της μαθητοκεντρικής μάθησης. Παράλληλα, πολλά μένουν να γίνουν για να επιδράσουν στη συγκρότηση της ταυτότητας των εκπαιδευτικών.

Αν το ζητούμενο είναι η ισχυρή διασύνδεση θεωρίας και πράξης (θεωρίες μάθησης - διδακτικές πρακτικές - εξειδικευμένα λογισμικά), τότε κεντρικό ρόλο μοιάζει να παίζει η πρακτική άσκηση και πιο συγκεκριμένα η δουλειά που πρέπει να γίνει πάνω στην ουσιαστική χρήση του σχεδίου μαθήματος. Το σχέδιο μαθήματος, ως μια πύκνωση της εκάστοτε ενότητας διδασκαλίας, υποχρεώνει το φοιτητή να σκεφτεί τα σημαντικά σημεία του μαθήματος, τρόπο προσέγγισης, ενδεικνύόμενες πρακτικές, καθώς και τρόπους αποτίμησης της επίτευξης των στόχων του.

Κι εδώ ερχόμαστε σε δύο δυσκολίες. Η πρώτη είναι ότι το σχέδιο μαθήματος δε φαίνεται να είναι η καθημερινή πρακτική όλων των εν ενεργεία εκπαιδευτικών. Όμως, η φιλοξενία των εκπαιδευόμενων φοιτητών μέσα στις σχολικές τάξεις εξαρτάται από το σεβασμό της καθημερινής λειτουργίας της τάξης και των συνηθειών του εκπαιδευτικού της τάξης. Πρόκειται για ένα σαφές σημείο τριβής που η αποτελεσματική διαχείρισή του δεν είναι βέβαιο ότι έχει επιτευ-

χθεί ακόμα και σήμερα. Προς το παρόν φαίνεται μάλλον η υπερίσχυση του ισομορφισμού ο οποίος επιλέγεται τόσο από τους εκπαιδευτικούς της τάξης, όσο κι από τους φοιτητές. Για τους πρώτους, έχει να κάνει με τις συνήθειές τους και την καθημερινή λειτουργία της τάξης τους. Για τους δεύτερους, συνδέεται με τη μεγιστοποίηση των πιθανοτήτων να πάρουν καλό βαθμό. Η δεύτερη δυσκολία έχει να κάνει με τους αντικειμενικούς περιορισμούς της υλικοτεχνικής υποδομής της σχολικής μονάδας.

Βιβλιογραφία

- Beijaard, D., Meijer, P. C., & Verloop, N. (2004). Reconsidering research on teachers' professional identity. *Teaching and Teacher Education*, 20, 107-128.
- Beijaard, D. (2009). *Leraar worden en leraar blijven [Becoming a teacher and staying a teacher]*. Intreerede TU Eindhoven: Eindhoven School of Education.
- Grabowski, B. (2009). ICT as an Enabler for Effective Learning Design: Its Evolving Promise. *International Journal for Educational Media and Technology*, 3, 12-23.
- Ivanova, I., & Skara-Mincane, R. (2016). Development of Professional Identity during Teacher's Practice. *International Conference on Teaching and Learning English as an Additional Language*, Antalya, Turkey, 14-17 April 2016.
- Kamarianos, I., Adamopoulou, A., Lambropoulos, H., & Stamelos, G. (2020). Towards an understanding of university students' response in times of pandemic crisis (COVID-19). *European Journal of Education Studies*, 7(7). DOI: 10.46827/ejes.v7i7.3149 (Ημερομηνία προσπέλασης 01/08/2021)
- Mikelsone I., Odina I., & Grigule L. (2014). Conceptualizing the Understanding of Professional Identity in Teacher's Career. *European Scientific Journal/ November 2014 /SPECIAL/ edition vol.1*, 238-249.
- Δημητριάδης, Σ. (2015). *Θεωρίες μάθησης και εκπαιδευτικό λογισμικό*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Ανακτήθηκε από: <http://hdl.handle.net/11419/3391> (Ημερομηνία προσπέλασης 22/06/2017)
- Ζαρκογιάννη, Ε. (2016). Πεποιθήσεις εκπαιδευτικών και διδακτικές πρακτικές: Σύγχρονο θεωρητικό πλαίσιο διερεύνησης. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 61(33), 55-69.
- ΙΤΥΕ Διόφαντος – Διεύθυνση επιμόρφωσης και πιστοποίησης (2013). *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης για την αξιοποίηση και εφαρμογή των ΤΠΕ στη διδακτική πράξη*,

- τεύχ. 1 – Γενικό μέρος. (Γ' έκδ.). Ανακτήθηκε από: <http://e-pimorfosi.cti.gr/yliko-diax-organosis/category/17-epimorf-yliko-kse-b-eripedou-tpe> (Ημερομηνία προσπέλασης 30/04/2018)
- Κόμης, Β. (2004). *Εισαγωγή στις Εφαρμογές των ΤΠΕ στην Εκπαίδευση*. Αθήνα: Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών.
- Κόμης, Β. (2015). *Οι εφαρμογές των ΤΠΕ στη διδασκαλία και τη μάθηση. Ενότητα 10: Θεωρίες μάθησης και ΤΠΕ, Εποικοδομισμός*. Πάτρα: Ανοικτά Εκπαιδευτικά Μαθήματα, ΤΕΕΑΠΗ, Πανεπιστήμιο Πατρών. Ανακτήθηκε από: https://eclass.upatras.gr/modules/document/file.php/PN1441/Παρουσιάσεις%20Μαθημάτων/10_Learning_Theories_Constructivism.pdf (Ημερομηνία προσπέλασης 15/09/2021)
- Κωστούλα - Μακράκη, Ν., & Μακράκης, Β. (2006). *Διαπολιτισμικότητα και Εκπαίδευση για ένα Βιώσιμο Μέλλον*. Κρήτη: E-Media, Ψηφιακό Κέντρο Εκπαιδευτικών Μέσων Πανεπιστημίου Κρήτης.
- Ματσαγγούρας, Η. (2005). *Θεωρία της Διδασκαλίας. Η Προσωπική Θεωρία ως Πλαίσιο Στοχαστικοκριτικής Ανάλυσης*. Αθήνα: Gutenberg.
- Ξενίτης, Ε. (2012). *Μια πορεία ζωής: η επαγγελματική ταυτότητα των εκπαιδευτικών και η διαμόρφωσή της*. Ανακτήθηκε από: <http://blogs.sch.gr/exenitis/2012/12/04/mia-poreia-zwhs-h-epaggelmatikh-tautothtatawn-ekpaideutikwn-kai-h-diamorfwshts/> (Ημερομηνία προσπέλασης 15/02/2017)
- Σολομωνίδου, Χ. (2006). *Νέες Τάσεις στην εκπαιδευτική τεχνολογία: Εποικοδομισμός και σύγχρονα περιβάλλοντα μάθησης*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Σταμέλος, Γ. (1999), *Τα Πανεπιστημιακά Παιδαγωγικά Τμήματα*. Αθήνα: Gutenberg.
- ΥΠΔΒΜΘ (2011). *Υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών Πληροφορικής που θα διδάξουν στα 800 ολοήμερα δημοτικά σχολεία με ΕΑΕΠ*. Αθήνα: ΥΠΔΒΜΘ, Οργανισμός Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών. Ανακτήθηκε από: http://www.oepek.gr/pdfs/tpe_eaep_800sch.pdf (Ημερομηνία προσπέλασης 10/03/15)
- Φωτοπούλου, Β. (2013). *Επαγγελματισμός, επαγγελματική ανάπτυξη, επαγγελματική ταυτότητα και εκπαιδευτικός: η περίπτωση των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης*. (Διδακτορική διατριβή). Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών.

Abstract

The way of use of ICT is linked to learning theories and in the context of our research it was investigated whether students adopt any of the main learning

theories (behaviorism, cognitive theories, sociocultural theories) and whether they correspondingly shape their professional identity and their educational practices. The survey was conducted through a questionnaire distributed to a convenience sample of Faculties of Education students of Greece in 2020. The results indicate a “fluidity” or rather a non-conscious implementation of learning theories. The answers of the responders reveal that they use and will use ICT in multiple ways, mostly empirically, without consciously connecting it to any learning theory that would enhance their scientific identity and lead to specific educational (professional) practices. In this light, and for the specific topic, it appears to be a loose connection between the ICT use and the formation of scientific and professional identity.

Key-words: Faculties of Education, use of ICT, learning theories, professional identity

Γεώργιος Σταμέλος

Καθηγητής Τ.Ε.π.Ε.Κ.Ε. - Πανεπιστήμιο Πατρών

Αραχωβίτικα Αχαΐας 265 04

Τηλ.: 2610-969729

E-mail: stamelos@upatras.gr

Μαριλίνα Βέρρα

Εκπαιδευτικός ΠΕ60, Δρ. Πανεπιστημίου Πατρών

Πηνειού 28, Πάτρα 264 42

Τηλ.: 6948125859

E-mail: verramaril@sch.gr